

ідеалом, ніж реальністю. Навряд чи можна закликати журналістів до дотримання всіх етичних канонів та імперативів відповідальності перед суспільством. Журналісти, зрештою, — теж споживачі інформації, але тільки більш високого, порівняно з обивателем, рівня узагальненості. Однак навіть з урахуванням цієї обставини журналістській братії не варто забувати про те, що якісна, висококваліфікована і соціальновідповідальна робота журналістів може сприяти вирішенню соціально значущих проблем, формулювати завдання для влади, допомагати українському суспільству побороти кризи і конфлікти, які роздирають його.

Подібна практична діяльність можлива тільки при незаангажованості у виконанні інформаційних і комунікаційних функцій журналістики та їх адекватної реалізації у повсякденній діяльності ЗМІ за умови забезпечення державою інформаційного плюралізму й ідеологічної багатоманітності журналістики, а в кінцевому рахунку — більшої свободи масової інформації, редакційної незалежності журналістських колективів, забезпечення рівноправного доступу політичної опозиції до громадських та (там, де вони ще збереглися) державних ЗМІ, виключення держави з-поміж учасників ринкових відносин у сфері засобів масової інформації, а також обмеження концентрації ЗМІ. Як для самої держави, так і для журналістів прихована пропаганда не просто неекологічна, а й політично шкідлива, оскільки руйнує легітимність державної влади та сприяє розповсюдженню недовіри до ЗМІ.

Юрій Бідзіля

СЛОВАЦЬКА ПРЕСА НА ЗАКАРПАТТІ ЯК МОДУС ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Вивчено вплив сучасних рідномовних періодичних видань Закарпаття на відродження етнічної ідентичності словацької меншини в регіоні, охарактеризовано причини занепаду інформаційно-комунікаційного поля закарпатських словаків у середині ХХ ст., що, своєю чергою, призвело до їх значної асиміляції. Проаналізовано інформаційну стратегію й тематично-змістове наповнення газет «Podkarpatský slovak», «Slovenske Slovo» та журналу «Dôvera», через які здійснюється про-

цес розвитку словацького інформаційно-комунікаційного сегмента на Закарпатті, що сформувався лише після проголошення Україною незалежності.

Ключові слова: *інформаційний простір, друковані медіа, національна ідентичність, етнічне інформаційно-комунікаційне поле, міжкультурна комунікація.*

Изучено влияние современных периодических изданий Закарпатья на родном языке на возрождение этнической идентичности словацкого национального меньшинства в регионе, охарактеризованы причины упадка информационно-коммуникационного поля закарпатских словаков в середине XX в., что, в свою очередь, привело к их значительной ассимиляции. Проанализированы информационная стратегия и тематико-содержательное наполнение газет «Podkarpatský slováč», «Slovenske Slovo» и журнала «Dôvera», через которые осуществляется процесс развития словацкого информационно-коммуникационного сегмента на Закарпатье, который сформировался только после провозглашения Украиной независимости.

Ключевые слова: *информационное пространство, печатные медиа, национальная идентичность, этническое информационно-коммуникационное поле, межкультурная коммуникация.*

An impact of contemporary vernacular periodicals of the Transcarpathia on the revival of the ethnic identity of the Slovak minority in the region has been studied, reasons of the decline of the information and communicative field of the Transcarpathian Slovaks in the mid-20th century, which, subsequently, led to their significant assimilation, have been examined. The information strategy and the content of the newspapers «Podkarpatský slováč», «Slovenske slovo» and the magazine «Dôvera», which are used in a process of the regeneration of the Slovak information and communication segment in the Transcarpathia, which formed only after the declaration of independence of Ukraine, have been analyzed.

Key words: *information space, printed media, national identity, ethnic information and communication field, intercultural communication.*

Актуальність проблеми наукової розвідки очевидна з огляду на те, що останнім часом у світі, всупереч глобальним тенденціям в економіці, політиці, енергійній «макдоналізації» ЗМІ, тотальному проникненню інформаційних технологій та Інтернету в усі сфери життєдіяльності, активізувався процес відродження національно-культурної ідентичності у різних народів, зокрема тих, які живуть в іншомовному середовищі. Медіа відіграють у цьому процесі одну

з ключових ролей, підтримуючи та стимулюючи шлях до всебічного усвідомлення своєї етнічної приналежності. Словацька етнічна група, що проживає на Закарпатті, не стала винятком у цій світовій тенденції, однак це питання так і не потрапило в поле зору науковців, зокрема тих, що досліджують вплив журналістики та інформації на суспільні процеси.

Аналіз наукових джерел і публікацій. Основні аспекти проблеми ідентичності досліджувало чимало науковців. Першими питання ідентичності почали опрацьовувати західноєвропейські науковці, серед них — З. Бауман, Ю. Габермас [4], Е. Гідденс [6], Е. Еріксон [17; 18], М. Кастельс, Н. Луман, А. Макінтайр [9], П. Рікер [13], Р. Робертсон [19], Е. Сміт [14], Ч. Тейлор [15]. Учені постсоціалістичного обширу активно почали займатися питаннями національної ідентичності після виходу з-під впливу комуністичної ідеології. Не стали тут винятком й українські та словацькі науковці. Серед українських дослідників до цієї проблеми зверталися Т. С. Воропай («В пошуках себе. Ідентичність та дискурс», 1999), П. І. Гнатенко («Ідентичність: філософський та психологічний аналіз», 1999), О. М. Корх («Індивідуалістична традиція у західній та вітчизняній філософській думці», 2000), Г. А. Заїченко («Етнос — нація — людство. Дилема: гармонія чи виродження», 2001), Л. Є. Василик («Світоглядна публіцистика сучасних літературно-художніх видань: концептосфера національної ідентичності», 2010). Науковою подією став вихід у 2010 р. книги словацького дослідника М. С. Дюріци (Milan Stanislav Ďurica) «Národná identita a jej historický profil v Slovenskej spoločnosti» [«Національна ідентичність та її історичний профіль у словацькій спільноті»]. Однак проблеми впливу мас-медіа на розвиток, трансформацію або відродження національної ідентичності все-таки залишаються на маргінесі наукових зацікавлень.

У процесі дослідження було застосовано такі **методи**: дискурс-аналіз, порівняльно-історичний, комплексно-аналітичний та сутнісно-кількісний аналіз, а також методи загальнонаукового пізнання: аналіз, синтез, дедуктивний та індуктивний, системний та історичний. **Методологічно** спираємося на засади соціального конструктивізму.

Результати й обговорення. Словацька періодика на Закарпатті вдовольняє інформаційні потреби однієї з найменших етніч-

них спільнот краю. Сьогодні медійний попит словацької етнічної групи на Закарпатті забезпечують газети «Podkarpatský slovak» [«Підкарпатський словак»] і «Slovenske Slovo» [«Словенське Слово»] та журнал «Dôvera» [«Довіра»], а також рідномовні радіо- й телепрограми на Закарпатській обласній державній телерадіокомпанії «Тиса-1». Суть нашої наукової гіпотези полягає ось у чому: аналізовані словацькомовні медіа Закарпаття через публікації, в яких популяризуються етнічно-групові та соціально-культурні ідентифікації, стимулюють синтез словацької національної ідентичності й активно сприяють відродженню етнічної самосвідомості серед закарпатських словаків. За допомогою інформації, зокрема медійної, ідентифікація охоплює динамічні, процесуальні аспекти формування ідентичності. Ще Е. Еріксон, намагаючись співвіднести обидва терміни, зазначав, що розвиток ідентичності полягає в синтезі ідентифікацій [17; 18]. Процес реанімації етнічної ідентичності серед словаків Закарпаття спонукав їх до виробництва власного медіапродукту, натомість тепер ЗМІ, крім узвичаєних функцій, виконують також роль виразника та пропагандиста цієї ідентичності уже серед широкого читачького загалу.

Словацька меншина на Закарпатті, за даними Всеукраїнського перепису населення (2001 р.), складає 5695 осіб, що становить 0,5% усього населення області. Кількість словаків у 2001 р. зменшилася в регіоні порівняно з 1989 р. — це пов'язано здебільшого з тим, що деяка частина з них емігрувала до Словаччини та інших країн ЄС. За останнім переписом, майже 90% українських словаків проживають у Закарпатській області, де вони є шостим за чисельністю народом. Майже половина закарпатських словаків (2,5 тис.) проживають в Ужгороді й становлять 2,2% населення (12,0% — у 1959 р., 3,3% — у 1989 р.). Тут вони за чисельністю поступаються лише українцям, росіянам та угорцям. В Ужгородському районі мешкають приблизно 1200 словаків (1,6% населення). Менші групи словацького етносу проживають у Свалявському (400 осіб), Великоберезнянському, Іршавському, Перечинському районах (300 осіб), Мукачівському районі (200 осіб). За межами Закарпаття проживають 702 словаки, зокрема у Києві — 83 особи, у Рівненській області — 81, у Львівській — 66, у Дніпропетровській — 61 особа. Цікаво, що рідною мову своєї національності визнає лише 43,9% закарпатських слова-

ків, українську вважають рідною — 42,1%, російську — 1,8%, інші мови — 12,2% [16].

На Закарпатті словаки опинилися з двох основних причин. По-перше, цей регіон — «своєрідна історико-географічна зона українського етносу, що знаходиться у смузі етнічного і політичного прикордоння з румунами, угорцями, словаками і поляками» [10, с. 11], тому частина закарпатських словаків споконвічно проживала на східному транскордонні, межуючи з представниками українського етносу, який становив у регіоні більшість. Усі згадані етноси періодично входили до складу різних державних утворень упродовж Х — на початку ХХ ст. По-друге, частина словаків переселилася у глибоке Закарпаття (здебільшого з Ліптовського св. Мікулаша) у перші десятиліття ХVІІІ ст. як лісоруби та металурги. Таким чином словацькі меншини сформувалися у Великому Березному, Перечині, Тур'їх Реметах, Оноківцях, Полянській Гуті, Кам'янській Гуті, Сторожниці, Дравцях, Середньому, Антонівці, Ужгороді, Мукачеві, Родниковій Гуті, Довгому, Кушниці, Лисичеві. Кількість словаків на Закарпатті швидко зростала природним способом, «бо в кожній родині налічувалося від 9 до 14 дітей» [10, с. 148]. Однак про реальну чисельність словацького етносу на тодішньому Закарпатті складно говорити, бо навіть у часи першої Чехословацької Республіки переписи (1921 і 1930 рр.) подавали словаків і чехів під спільною назвою чехословаки.

Інформаційно-комунікаційне, культурно-просвітницьке та правове становище словаків на Закарпатті упродовж ХХ — на початку ХХІ ст. кілька разів змінювалося. Так, у новоутвореній Чехословаччині словаки разом із чехами належали до державотворчого титульного етносу й займали провідні посади в державних установах, розширили свої можливості в рідномовній комунікації та отриманні освіти словацькою мовою. Уже в 1921 р. на Закарпатті функціонували 17 чехословацьких шкіл, а 1938 р. — 188, відкрилися вони і в українських селах. Навчання у школах велося переважно чеською мовою, але окремі предмети викладалися словацькою. Становище словаків змінилося 1939 р., після окупації Закарпаття Угорщиною [10, с. 148]. Угорська влада ліквідувала всі чехословацькі школи. У період перебування Закарпаття у складі УРСР (1944—1991 рр.) жодної школи чи жодного класу зі

словацькою мовою навчання не було відкрито [12]. Водночас радянська влада всіляко намагалася погіршити становище закарпатських словаків. Так, у «Протоколі до Договору між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Чехословацькою Республікою про Закарпатську Україну» від 29.06.1945 р. відзначалося, що «особи словацької і чеської народності, які належать (мають постійне місце проживання) до Закарпатської України, мають право оптувати громадянство Чехословацької Республіки... Особи української і русинської народності, що проживають на землях Чехословаччини (в округах Словаччини), мають право оптувати громадянство Союзу Радянських Соціалістичних Республік...» [12]. Тим часом місцева влада намагалася чинити перешкоди у вільному виборі громадянства, оскільки під видом словаків із Закарпаття до сусідньої держави почали виїжджати українські родини, які не бажали жити в Радянському Союзі. Основним аргументом можновладців було твердження, що всі мешканці Закарпаття, які сповідують греко-католицизм, не можуть бути словаками.

З того часу міграційні настрої серед словацької меншини Закарпаття не припинилися й до наших днів. «З деяких населених пунктів словаки виїхали повністю. Виїзди... на історичну батьківщину почастишали в 1980-ті, коли стали кордони “прозорішими” та у зв’язку з соціально-політичною кризою “світової системи соціалізму” та радянської імперії» [10, с. 150]. Однак т. зв. словацьке питання радянська влада «ліквідувала» ще «в 1945—1947 роках, коли було закрито всі словацькі школи, громадсько-політичні організації, газети і журнали, припинено всякі форми національно-політичного та релігійного життя» [10, с. 150]. Особливі репресії було застосовано до Церкви: до кінця 1950-х рр. заборонено ведення богослужіння словацькою мовою, а впродовж 1960-х рр. усі словацькі костьоли були закриті, їх перетворили на склади, спортзали, клуби тощо [7].

Обмеження комунікаційного простору материнською мовою посилювало процеси денационалізації словацького етносу та призвело до того, що у 1989 р. із 7329 етнічних словаків України лише 35% (2555 осіб) назвали словацьку мову рідною, а 33% (2433 особи) — українську, 26% (1890 осіб) — угорську, 5,3% (388 осіб) — російську, 0,7% (53 особи) — інші мови. До прикладу, перепис 1979 р. зафіксував на території нашої держави 8200 словаків, з яких

словацьку мову вважали рідною 42% (3464 особи), українську — 28% (2309 осіб), російську — 4% (316 осіб), інші мови — 26% (2107 осіб). Щоправда, при тодішньому переписі не зафіксована кількість угорськомовних словаків. Асиміляційні процеси уповільнилися після проголошення незалежності України, коли почався своєрідний ренесанс серед етнічних груп Закарпаття. Однак на той час значна частина словаків, користуючись зміною режиму в СРСР, емігрувала на історичну батьківщину. Так, за останнім переписом (2001 р.), кількість словаків скоротилася на 2505 осіб порівняно з переписом 1979 р. Серед них кількість тих, що рідною мовою вважали українську, в процентному співвідношенні зросла до 41,6% (2369 осіб), а кількість тих, що рідною визнавали угорську, навпаки, скоротилася до 11,3% (644 особи) [11].

Несприятливий інформаційний ландшафт, агресивно настирлива пропаганда радянського способу життя як єдино справедливого, хибна національно-культурна політика, спрямована на творення суврогатної радянської людини-інтернаціоналіста, всіляко підсилювали асиміляційні тенденції серед словацької меншини. Однак асиміляційні процеси в середовищі закарпатських словаків пов'язані також з низкою об'єктивних причин: «...близькістю української і словацької мов, переважним навчанням словаків в українських школах, тривалим мирним співжиттям українців та словаків та відсутністю між ними конфліктів на етнічному, релігійному та політичному ґрунті, близькістю культурно-побутових традицій, святково-обрядової культури і народної творчості» [10, с. 151]. Знову-таки, вагомим поштовхом до використання української мови у словацькому середовищі було й те, що останніми десятиліттями цей етнос живе не осібно, а в україномовному середовищі й активно контактує в ньому на соціально-побутовому та культурному рівні, набули значного поширення етнічнозмішані шлюби. До прикладу: в с. Тур'ї Ремети (Перечинський р-н) із 90 родин лише 20 є чисто словацькими, а 70 — українсько-словацькими [16].

Сучасна журналістика дедалі більше набуває інституційні риси суб'єкта формування й утвердження національної самосвідомості та регулювання міжетнічної комунікації. Процес регенерації словацького інформаційно-комунікаційного сегмента на Закарпатті інтенсифікувався після проголошення незалежності України й від того

часу проходить під безпосереднім впливом національних культурно-освітніх товариств, новоствореного відділення словацької філології в Ужгородському національному університеті та словацькомовних ЗМІ краю. Варто зауважити, що останнім часом щораз більше посилюється роль періодики етнічних груп як інструмента регулювання національно-культурної політики.

Процес занепаду рідномовного інформаційно-комунікаційного поля словаків Закарпаття, окрім насильницьких коренів, що крилися в політиці радянської влади, був пов'язаний ще з кількома проблемами. По-перше, для повноцінної соціальної адаптації в українськомовному середовищі та перспективи майбутнього працевлаштування словаки самі пристосовувалися до нового комунікаційного середовища. По-друге, потребу в отриманні мінімальної інформації рідною мовою словацька національна меншина вдовольняла завдяки близькості до кордону зі Словаччиною, отримуючи радіо- й телесигнал із сусіднього Східнославацького округу.

Інформаційно-комунікаційна складова національного відродження закарпатських словаків навіть після проголошення Україною незалежності тривалий час була слабкою, на відміну від інших етнічних груп краю. До прикладу, угорською мовою, окрім п'яти газет, що друкувалися в області до 1991 р., з'явилося ще близько десяти, зареєстрованих як культурно-освітніми й науковими товариствами, так і окремими громадянами [1]. «Podkarpatský slováč» як перше словацькомовне періодичне видання в добу незалежності з'явилося на Закарпатті аж 1999 р. Газету започаткувала культурно-просвітницька організація «Matica slovenská» [«Матиця словенська»], а її очільник — Йозеф Гайніш — від того часу й досі виконує функції головного редактора часопису. За періодичністю «Підкарпатський словак» — місячник, наклад коливається від 1500 до 500 примірників. Залежно від фінансових можливостей «Матиці словенської» [5] тираж був то більшим, то меншим. Від матеріальної спромоги організації залежали якість та колір газети: видання виходило то повноколірним, то чорно-білим друком.

У 2000 р. на Закарпатті з'явився громадсько-політичний журнал-квартальник «Dôvera», заснований однойменним Товариством словацьких жінок Закарпаття. На відміну від «Підкарпатського словака», видання виходить двома мовами (українською та словацькою)

і повноколірним друком. Головний редактор Наталія Герцег-Паш майже в кожному числі подає власну колонку та вміщує свої матеріали.

16 квітня 2012 р. в Ужгородському прес-клубі відбулася презентація ще однієї газети — «Slovenske Slovo» [«Словенське Слово»], яку почала видавати «Slovenská informačná agentcia na Ukrajine» [«Словацька інформаційна агенція в Україні»], створена Товариством словацької інтелігенції Закарпаття (голова — Ерік Горват). Мета агентства — систематизовувати новини та інформувати громадян про культурно-соціальні події в житті словаків в Україні та за її межами. Висвітленню подібних явищ повинно сприяти й видавання заявленого щоквартального журналу «Časopis Slovakov» [«Часопис Словаків»].

У презентованому першому числі газети «Словенське Слово» авторами статей здебільшого є викладачі та студенти кафедри словацької філології й відділення журналістики Ужгородського університету, а також учні Ужгородської загальноосвітньої школи № 20 зі словацькою та українською мовами навчання. Головний редактор сигнального номера часопису — кандидат філологічних наук, відомий на Закарпатті бізнесмен та меценат Павло Чучка-молодший. Плани засновників достатньо амбітні: 8-сторінкове, повноколірне щомісячне видання, яке буде вміщувати інформацію словацькою, українською та чеською мовами. Тираж — 1000 примірників. Насправді подібного видання не спостерігаємо ні в Україні, ні в Словаччині. За задумом засновників-видавців, на газету покладаються ще й утилітарні функції — бути навчально-практичним виданням для професійного становлення та зростання студентів-словаків та студентів-журналістів.

Від імені Товариства словацької інтелігенції Закарпаття була представлена заявка-кошторис та подано клопотання до уряду Словаччини для фінансування видання, підтримки сайта та Словацького інформаційного агентства в Україні. Однак покищо газета видається силами засновників. Варто зазначити, що матеріали газети подають так, щоб вона була цікавою не тільки етнічним словакам, а й усім мешканцям Закарпаття, а також Києва, Рівного, Львова. У часописі представлені такі рубрики, як: «Культура», «Наша освіта», «Словаки в світі», «Нове в законодавстві», «Дитяча сторінка», «Чаламада»

(«Солянка»), «Гуморина» і т. п. У подальших планах редколегії — розширення зв'язків та інформаційне співробітництво із словацькими періодичними виданнями («Život» [«Життя»], «Plus 7 dní» [«Плюс 7 днів»], «Korzar» [«Корсар»], «Vychodoslovenske noviny» [«Східнославацькі новини»]) і телеканалами (TV «Zenplin», TV «Markiza», TV «Joj»), а також стажування членів редколегії та журналістів газети у словацьких мас-медіа [3].

Принагідно зауважимо, що на змістовому рівні словацькі періодичні видання Закарпаття порушують більшість актуальних проблем регіону, а за аудиторною ознакою, гіпотетично, мали би задовольняти різноманітні зацікавлення представників різних верств населення — від національно-культурницької до специфічної вузькопрофільної тематики. Відсутність партійних осередків у редколегіях цих видань дає змогу висвітлювати всілякі проблеми. І в цьому сенсі словацькомовні часописи долучилися до творення медійної полісистеми краю, адже всю сукупність друкованих ЗМІ на Закарпатті до проголошення незалежності, без огляду на формально широку її типологію, упевнено можна назвати моносистемною через партійно-ідеологічне спрямування.

Поява цих часописів не лише забезпечила місцевим словакам доступ до інформації рідною мовою та розширила полілінгвальний інформаційний спектр Закарпаття, а й дала можливість значною мірою посилити процес національної ідентифікації. Цьому сприяло звернення на сторінках словацької періодики до таких проблем: 1) переслідування представників етнічних меншин радянським тоталітарним режимом та втілення репресивно-каральної національної політики; 2) трагічна доля національно-культурних і духовних надбань словаків, що опинилися в радянській системі; 3) відродження національного шкільництва та науки; 4) реабілітація репресованих словацьких культурних та релігійних діячів; 5) функція журналістики та національної культури у формуванні ідентичності та шляхи подолання кризи ідентичності за допомогою засобів масової інформації. Тут важливо наголосити, що вся словацькомовна періодика дотримується в своїх матеріалах принципу позитивної міжкультурної комунікації.

Говорячи про процес відродження національної ідентичності словаків через їх періодику, не можемо обійти увагою проблему

культурної пам'яті цього етносу, яка хоч і не була цілковито втрачена, але знаходилася у вкрай занедбаному стані. До прикладу: газета «Підкарпатський словак» від самого початку заснування активно публікує матеріали про національно-духовні та народно-обрядові традиції словаків, про діячів словацької літератури, культури та релігії. Усвідомлюючи, що минуле не зникає безслідно, а зберігає зв'язок із сучасним, газета цілеспрямовано й послідовно озивається до своїх читачів матеріалами етнічно-культурницької тематики та акцентує увагу на зв'язку з історичною батьківщиною: «Spomienka na slovenský betlehem 2009» [«Спогад про словацький вертеп 2009»] (2010. — Ч. 1), «IX. Reprezentačný fašianový ples zakarpatských slovakov» [«Презентація 10-го пасхального балу закарпатських словаків»] (2010. — Ч. 2), «Zimné prázdniny na Slovensku» [«Зимовий відпочинок у Словаччині»] (2010. — Ч. 3), «Veľ'konočné symboly» [«Великодні символи»] (2010. — Ч. 4), «Zlatý Slavík — 2010» [«Золотий Славик — 2010»] (про дитячий фестиваль словацької народної пісні в селищі Середнє Ужгородського р-ну) (2010. — Ч. 5), «Škola v prírode v Tatranských Matliaroch» [«Школа на природі в Татранських Магліорах»] (2010. — Ч. 6), «XI. Matičný svetový festival slovenskej mládeže» [«XI світовий земляцький фестиваль словацької молоді»] (2010. — Ч. 7), «MONS. biskup Jan Vojtaššák v Hlbokom na Zakarpatskej Ukrajine» [«Біскуп Ян Войташшак у Глибокому в Закарпатській Україні»] (2010. — Ч. 10), «Seredňanska slovenká na medzinárodnom folklornom festivale» [«“Середнянська словачка” на міжнародному фольклорному фестивалі»] (2012. — Ч. 7).

Надзвичайно важливими в контексті етнічної ідентифікації словаків є вміщені в газеті матеріали, які акцентують тісний зв'язок з історичною батьківщиною та демонструють піклування Словацької Республіки про своїх одноплемінників, що проживають поза межами держави. До такого роду інформації належить публікація «Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko» [«Чому я люблю словацьку мову, чому я люблю Словаччину»] (2010. — Ч. 11). Насправді під такою поетичною назвою вміщено оголошення 19-го щорічного загальнословацького літературного конкурсу за міжнародною участю, присвяченого 1150-річчю загибелі нітранського князя Прібіни, першого відомого князя слов'янського племені на теренах сучасної Південно-Західної Словаччини, 150-річчю «Меморандуму словаць-

кого народу» (декларація представників словацьких міст та сіл, прийнята 6—7 червня 1861 р. на зборах у м. Турчанський св. Мартін (Turčiansky Svätý Martin) (нині — м. Мартін), в якій від Угорського королівства вимагалось створення на території, населеній словаками, особливої автономії («Словацьке околіє»), із власними органами управління, словацькими школами, церквою, культурно-освітніми товариствами, періодикою тощо), 130-річчю заснування часопису «Slovenské pohľady» («Словацькі погляди»).

Серед постійних рубрик у «Підкарпатському словакові» привертають увагу релігійно-духовна «Z hlibin duše» [«З глибин душі»], суспільно-економічні: «Správu zo Slovenska» [«Повідомлення зі Словаччини»], «Slováci v širom svete» [«Словаки в широкому світі»], «Slávni slováci» [«Видатні словаки»]. Так, під рубрикою «Словаки в широкому світі» вміщено матеріали про словацьку діаспору в Румунії (2010. — Ч. 2), Сербії (2010. — Ч. 3), Франції (2010. — Ч. 4), Чехії (2010. — Ч. 5), Угорщині (2010. — Ч. 6), Польщі (2010. — Ч. 8), Хорватії (2010. — Ч. 9), Австрії (2010. — Ч. 10), Німеччині (2010. — Ч. 11) тощо. Чітке розуміння редакцією газети нерозривності етнічного, духовно-культурного, соціального та бажання збагатити своїх читачів через просвітництво простежуємо в традиційних рубриках «Krásy Slovenska» («Пам'ятки Словаччини») та «Jaskyne Slovenska» («Печери Словаччини»), під якими вміщується інформація про архітектурні старожитності та природну унікальність історичної батьківщини. Так, читачі змогли довідатися про одну з найкращих пам'яток архітектурного бароко у Словаччині — монастир у Ясові, збудований у першій половині XIII ст. (2012. — Ч. 2), найстаріший (VIII ст.) кафедральний собор св. Емерама у м. Нітра (2012. — Ч. 4), архітектурний ансамбль XV ст. «Місто св. Антона», внесений до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (2012. — Ч. 5), найдавнішу готичну споруду Словаччини — костюл св. Якоба в Левочі (2012. — Ч. 6), базиліку явлення пресвятої Марії в Левочі, на Мар'янській горі (2012. — Ч. 7), Блакитний костюл св. Альжбети Угорської в Братиславі (2012. — Ч. 8), базиліку жалісливої панни Марії в Шаштіних Стражах (2012. — Ч. 9), Спішську капітолію XI ст., яку ще називають «Словацьким Ватиканом» (2012. — Ч. 11), кафедральний собор Івана Хрестителя в Трнаві (2012. — Ч. 12) тощо.

Географічне пізнання історичної батьківщини також розкриває комунікативні зв'язки через перцепцію національних цінностей і ціннісних орієнтацій як стрижневої складової збалансованої та стійкої етнокультурної системності. У цьому зв'язку характерологічними є матеріали, уміщені в «Підкарпатському словакові», що ознайомлюють читацьку аудиторію з унікальною — однією із трьох у світі — Охтинською арагонітовою печерою неподалік Рожняви (2010. — Ч. 1); Ясовською печерою неподалік Кошице (2010. — Ч. 2); Гомбасецькою печерою в Рожнявському окрузі, однією з найбільш важливих печер у Словацькому карстовому національному парку, знамениту своїми тонкими крапельками, внесеною 1968 р. до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (2010. — Ч. 3); Важецькою печерою, розташованою у Ліптовській котловині між містами Ліптовський Мікулаш та Попрад (2010. — Ч. 4); печерою Дріни на схилі Малих Карпат, неподалік с. Сменіце (2010. — Ч. 5), і т. п.

Процесу етнічної ідентифікації дитячої читацької аудиторії сприяє в «Підкарпатському словакові» постійна рубрика «Rozprávku tety Vierku» [«Казки тітки Вірки»]. При цьому важливо зауважити, що зразки художньої літератури, друкованої в часописі, майстерно використовуються як поле з дуже умовною оперативністю, але, з іншого боку, — як засіб дієвого мистецького впливу на наймолодших читачів. Погоджуємося з думкою дослідників, що «художні і концептуально-сміслові особливості твору», «сховані» в його стилі як наборі «генів», «духовних принципів зцілення його різних частин» [2, с. 224], не лише відображають особливості національно-стильової культури, а й прилучають читача до неї. Пріоритетного значення ця проблема набуває в умовах глобалізації та перебування індивідуума в іншомовному середовищі, коли ЗМІ дедалі частіше надають перевагу серед сучасних культурних зразків моделям споживацької культури та образу модерного безтурботного життя, що активно нав'язується інформаційно-культурними потоками.

Важливим засобом піднесення національної самосвідомості виступає пісня як феномен певної цілісності в репрезентації етнокультурних явищ. Основна роль її полягає в тому, що через народно-поетичні образи й музику концентрується різнобічний спектр прояву національно-етнічного буття людей у їх зумовленості певним середовищем, відображаються і закріплюються у свідомості народу

архетипи, які забезпечують спадкоємність і визначають продовження існування народної культури в сьогоденні. У «Підкарпатському словакові» друкуються здебільшого народні пісні: «Ej, totú, totú» [«Гей, оту, оту»] (2010. — Ч. 3); «Jedna ruža, dve ruže» [«Одна ружа, дві ружі»] (2010. — Ч. 4); «Jednej dcéry matka» [«Однієї дочки матери»] (2010. — Ч. 5); «Dedinka v údolí» [«Село в долині»] (2010. — Ч. 6); «Horička, horička, hora» [«Гіронька, гіронька, гора»] (2010. — Ч. 7); «Dievča, dievča lastovička» [«Дівчина, дівчина, ластівка»] (2010. — Ч. 8); «Vychodi slniečko spoza ostrej skaly» [«Виходить сонечко з-поза гострої скали»] (2010. — Ч. 9); «Mila moja, pusc me dnuka» [«Мила моя, впусти мене всередину»] (2010. — Ч. 11); «Hej, slováci» [«Гей, словаки»] (2012. — Ч. 1); «Fašiangi, Turice» [«Великдень, п'ятидесятнице»] (2012. — Ч. 2); «Ja parobok z Karušián» [«Я парубок з Капушан»] (2012. — Ч. 5) та ін.

Публікація в кожному числі «Підкарпатського словака» подібних пісень з нотами не лише розширює етнічну обізнаність читачів, а й поглиблює спектр таких етнодиференційних ознак, як поетична мова, історична пам'ять, народна міфологія, уявлення про рідну землю, національний характер, духовну спорідненість, народноестетичну та морально-етнічну чуттєвість.

Журнал «Довіра», крім популяризації національної ідентичності серед закарпатських словаків, має ще й ту особливість, що провадить політику гендерної рівності, а отже — підносить ще один різновид ідентифікації. Значною перевагою, принаймні в галузі міжкультурної комунікації, є те, що часопис друкує матеріали і словацькою, і українською мовами, таким чином розширює читацьку аудиторію й дає можливість іншим етносам краю краще пізнати національно-культурні традиції та надбання словаків. Про це свідчить і лист читачки-українки до редакції журналу, в якому вона вказує на матеріали, що були для неї особливо цікавими та корисними в контексті пізнання словацького етносу (2001. — Ч. 4. — С. 1). Про старання редколегії ознайомлювати читачів із представниками інших культур свідчать матеріали «Rómovia na Ukrajině» [«Роми в Україні»] (2001. — Ч. 4. — С. 9), «Jeho mal'by sú sestrami japonských ikebán» [«Його картини — сестри японських ікебан»] (Там само. — С. 10—11), «Vábika — nie je len zábavka» [«Лялька — не просто забавка»] (Там само. — С. 12).

Привертає увагу рубрика «Наукові обрії», під якою у журналі вміщено матеріали «Міцніють зв'язки вчених» (про наукову конференцію «Українсько-словацькі взаємини в галузі мови, літератури та історії», що проходила на базі Ужгородського університету) та «Вітаємо нову завідувачку кафедри» (про наукову діяльність Любиці Баботи, яка очолила кафедру української мови та літератури філософського факультету Пряшівського університету). В процесі національної згуртованості етносу важливу роль відіграють національні культурні товариства, тому абсолютно доречним виглядає у часописі публікація «10 rokov Spolku Slovákov v Užhorode» [«10 років Товариству словаків Ужгорода»] (2001. — Ч. 4. — С. 4—5), представлена у формі інтерв'ю з очільником цієї організації Іваном Латком.

Для привернення більшої читацької аудиторії деяка інформація в «Довірі» має характер порад та забав і розрахована здебільшого на її жіночий сегмент, а за своїм змістовим наповненням — інтернаціональна: «Diet'a má teplotu — čo urobíte?» [«Дитина температурить — що зробіть?»] (Ч. 4. — С. 20), «Oreškový krém v pohárogh» [«Горіховий крем у склянках»] (с. 21), «Višňovo-oreghová torta» [«Вишнево-горіховий торт»] (с. 21).

Газета «Словенське Слово» за своїм тематико-змістовим наповненням, якістю матеріалів, ілюстративністю, технічним оформленням, обсягом (18 с. формату А3) та заявленим накладом виглядає найбільш професійним та масовим виданням. Використання інфографіки, фотоілюстрацій, професійний добір шрифтів, кольору та загалом вдалий макет газети лише підкріплюють це твердження.

Переважна більшість матеріалів, уміщених в «Словенському Слові» (2012. — 7 квіт. (№ 1) має яскраве національно-культурне або культурно-комунікаційне насичення, однак з огляду на те, що газета так і не почала регулярно виходити, бо не віднайшла фінансової підпори, не будемо вдаватися до глибокого аналізу матеріалів та узагальнень. Потенційно це видання, на нашу думку, могло би мати надзвичайний вплив на формування етнічної свідомості закарпатських словаків — це продемонстрував рівень матеріалів першого й, на жаль, допоки останнього числа газети.

Висновки. Аналіз словацькомовної преси Закарпаття засвідчує її позитивний вплив на відродження та формування власної етніч-

ної ідентичності. Нерідко ці ЗМІ виступають у регіоні основним засобом в освоєнні історичної минувшини, здобутків власної культури, слугують засобом рідномовної та міжкультурної комунікації. Одночасно часописи сприяють пошукові національно-культурних орієнтирів, власного етнічного «Я» у глобальному, перенасиченому інформацією, нестабільному світі. Однак процес сприйняття ЗМІ у відродженні національної ідентичності, популяризації взаєморозуміння через пізнання інших етносів, поваги та мирного міжнародного співжиття потребує не лише розуміння на рівні держав, а й неодноразової фінансової підтримки таких мас-медіа, оскільки згадані питання стосуються проблем вироблення міжкультурної стратегії та національно-інформаційної безпеки.

1. *Бідзіля Ю.* Преса Закарпаття XIX—XX ст. : посіб. для журналістів / Юрій Бідзіля. — Ужгород : Ліра, 2001. — 80 с.
2. *Борев Ю.* Эстетика / Юрий Боров. — 4-е изд., дополн. — М. : Политиздат, 1988. — 496 с.
3. В Закарпатье стала выходить газета «Slovenske slovo» [Електронний ресурс] // Сайт Європейського медіа-центру. — Режим доступу: http://www.mediacentr.info/The_newspaper_Europa_Center/v-zakarpate-stalavyhodit-gazeta-slovenske-slovo_35782.
4. *Габермас Ю.* Структурні перетворення у сфері відкритості : дослідження категорії громадянське суспільство / Юрген Габермас. — Л. : Літопис, 2000. — 318 с.
5. *Гайніш Й.* «Матіца Словенска» — символічна матір закарпатських словаків, котра захищає їхні національні інтереси [Електронний ресурс] / Йосип Гайніш // Сайт газети «Ужгород». — Режим доступу: <http://gazeta-uzhgorod.com/index.php?s>.
6. *Гидденс Э.* Ускользящий мир: как глобализация меняет нашу жизнь / Энтони Гидденс ; [пер. с англ.]. — М. : Весь Мир, 2004. — 120 с.
7. Державне регулювання міжетнічних відносин в Закарпатті : матеріали наук.-практ. конф. — Ужгород, 1997. — 78 с.
8. *Макара М. П.* Карпатами поріднені : історичний нарис українсько-словацьких етнополітичних та етнокультурних відносин / М. П. Макара, І. І. Мигович. — 2-ге вид., доповн. — Ужгород : ВАТ «Патент», 1999. — 83 с.: табл.
9. *Макинтаир А.* После добродетели: исследование теории морали / Аласдер Макинтаир ; [пер. с англ. В. В. Целищева]. — М. : Акад. проект ; Екатеринбург : Акад. книга, 2000. — 384 с.
10. *Малець О. О.* Етнополітичні та етнокультурні процеси на Закарпатті 40—80-х рр. XX ст. / О. О. Малець. — Ужгород, 2004. — 188 с.

11. Поточний архів Закарпатського обласного управління статистики. Розподіл населення за національністю та рідною мовою за даними перепису 2001 року. Закарпатська область. Все населення. Таблиця 5.1. Постійне населення. Абсолютні дані.
12. Протокол к Договору между Союзом Советских Социалистических Республик и Чехословацкой Республикой о Закарпатской Украине // Закарпатська Україна. — 1945. — 30 черв.; Документи и материалы по истории советско-чехословацких отношений. — М. : Наука, 1998. — Т. 5 : Май 1945 г. — февраль 1948 г. — С. 80—82.
13. *Рікер П.* Сам як інший / Поль Рікер ; [пер. з франц.]. — К. : Дух і літера, 2000. — 458 с.
14. *Сміт Е.* Нації та націоналізм у глобальну епоху / Ентоні Сміт ; [пер. з англ. М. Климчука і Т. Цимбала]. — К. : Ніка-Центр, 2006. — 320 с.
15. *Тейлор Ч.* Мультикультуралізм і «політика визнання» / Чарльз Тейлор. — К. : Альтепрес, 2004. — 172 с.
16. *Чорний С.* Національний склад населення України в ХХ сторіччі / Сергій Чорний. — К. : НВП «Картографія», 2001. — 86 с.
17. *Эриксон Э.* Идентичность: юность и кризис / Эрик Эриксон ; [пер. с англ. В. И. Ривош, А. М. Прихожан, А. Д. Андреева]. — М. : Прогресс, 1996. — 340 с.
18. *Erikson E.* Life history and the historical moment / Erik Erikson. — New York : Norton&Company, 1975. — 283 p.
19. *Robertson R.* Globalization: Social Theory and Global Culture / R. Robertson. — London : Thousand Oaks (Ca.): Sage Publications, 1992. — 224 p.

Емілія Огар

ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ЦИФРОВИХ МЕДІА ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ

Виходячи з наявних у теорії інтерпретації поняття «електронне видання» та опираючись на результати аналізу представлених на українському медійному ринку цифрових продуктів, запропоновано можливу типологію електронної дитячої книги, адресованої дитячій та підлітковій аудиторії. Особливу увагу приділено впливу дитячої друкованої книги на концепцію створення та естетику електронної книги.

Ключові слова: електронне видання для дітей, електронне книговидання, електронна гра-книжка, електронна мономедійна книжка, електронна мультимедійна книжка, інтерактивне видання.